

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Шуляка Назарія Олександровича**

«Інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та

регіональні студії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини»

Актуальність обраної теми дисертації. XXI століття – епоха інноваційних технологій, наукового прогресу суспільства і, звичайно, рушій розвитку інформаційної комунікації між людьми. Ми живемо в еру «швидких повідомлень», коли обмін будь-якими даними між комунікантами займає всього декілька секунд. Такі зміни значно вплинули на сферу масмедіа, адже тепер новини продукують із колосальною швидкістю. Мегашвидкі темпи поширення різноманітних повідомлень призвели до того, що не завжди можливо оперативно встановити їхню достовірність і точність, оскільки контролювати цей процес надзвичайно складно. Такі переваги технологічного прогресу людство почало використовувати з негативною метою – веденням інформаційної війни. Аби протистояти цьому явищу, важливу роль відіграють стратегічні комунікації, які особливо необхідні під час кризових подій: воєнних конфліктів, світових пандемій, терористичних актів тощо. Сьогодні в умовах повномасштабної російсько-української війни всі цілі агресора спрямовані не лише на те, щоб призвести до реальних втрат супротивника на полі бою, але й порушити обмін достовірною інформацією, вплинути на державні механізми ухвалення важливих рішень, увести українців у стан паніки, зробити так, щоб населення країни було наляканим і дезорієнтованим, думало про те, щоб швидше втекти або здатися, витратило час на пересилання фейкових повідомлень замість реальної допомоги війську та своїй державі. У системі стратегічних комунікацій України важливого значення набуває інформаційна гігієна, що передбачає формування «інформаційного імунітету» суспільства, гарантування національної безпеки, створення позитивного іміджу нашої країни у світі, зміцнення довіри громадськості. Зважаючи на те, що інформаційна гігієна та стратегічні

комунікації – ключові складники сучасного інформаційного середовища, тема кандидатської дисертації Шуляка Н. О. актуальна, новаторська й цікава. Актуальність праці підсилена тим, що сьогодні наукового зацікавлення потребує інформаційний простір, зокрема його безпека та достовірність. Важливим постає напрацювання рекомендацій щодо ефективної боротьби з дезінформацією, фейками, маніпуляціями, пропагандою, а також розвиток медіаграмотності серед українського суспільства. Дослідницький матеріал, представлений у роботі, цікавий тим, що він оснований на недавно пережитих подіях (коронавірусна пандемія), а також тих, які проживають Україна і світ сьогодні (російсько-українська війна). Шуляк Н. О. не побоявся нових наукових викликів, представивши їхній ґрунтовний аналіз. Тема дисертації абсолютно відповідає науковому напрямку кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі України, а дисертант був виконавцем кафедральних наукових тем у 2018–2023 рр., науково-дослідної теми «Інформаційна війна як новий вимір геополітичної ривалізації» (відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 р. № 695 «Про фінансування спільних українсько-польських науково-дослідних проєктів у 2018 р.»). На користь актуальності дисертації свідчить її підготовка в межах проєкту «Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам» програми ERASMUS+ напрямку Модуль Жана Моне (№ 101047033 ERASMUSJMO-2021-MODULE), виконуваного упродовж 2022–2025 років у ВНУ імені Лесі Українки.

Наукова новизна одержаних результатів є безперечною, адже в дисертації вперше надано розлогу дефініцію поняття «інформаційна гігієна», виокремлено тенденції інфогієни (виникнення нової еліти, поява інформаційних військ, масове поширення дезінформації й конспірологічних теорій під час COVID-19 та російсько-української війни, зростання рівня загального індексу медіаграмотності українців). Автор наводить приклад медіакультури Євросоюзу, переконливо доводячи, що він найбільш ментально підходить Україні. Новаторським є аналіз інформаційної гігієни під час пандемії COVID-19 та російсько-української війни як деструктивних подій, які Україна

переживає останні п'ять років. На новому фактичному матеріалі системно узагальнено досвід щодо запобігання деструктивним впливам засобами ІКТ.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній праці. Подані в дисертації наукові положення, результати дослідження та рекомендації чіткі й обґрунтовані. Грамотно, вичерпно та відповідно до визначеного алгоритму дисертант успішно зреалізував поставлені в роботі вісім завдань, представивши цілісну працю, у якій комплексно проаналізував концептуально-теоретичні засади поняття «інформаційна гігієна», з'ясував стан дослідження стратегічних комунікацій, схарактеризував тенденції інфогігієни та медіаграмотності в ЄС, звернув увагу на проблеми деструктивних явищ керування інформаційно-комунікаційним простором. Повністю погоджуємося з висновками автора про те, що нашій державі необхідно більш уважно та зважено підходити до вирішення захисту національного медіапростору, зокрема дбати про інформаційну гігієну. Підтримуємо думку дисертанта, що політика ЄС є хорошим прикладом відповідальної медіапрактики для наслідування іншими країнами, зокрема Україною. Глибиною проникнення в суть окресленої проблеми є аналіз явищ гейткіпінгу та спіндокторингу в контексті інформаційної гігієни. Високої фахової оцінки заслуговує третій розділ дисертації, у якому досліджено роль інфогігієни під час деструктивних впливів в Україні – коронавірусної пандемії та російсько-української війни. У науковій праці обґрунтовано, як ефективні стратегічні комунікації допомогли в боротьбі з пандемією COVID-19, забезпечуючи інформаційну доступність, розуміння та сприяючи формуванню необхідних практик для збереження здоров'я громадян.

Пишучи про найбільшу на сьогодні інфозагрозу Україні – інформаційну війну з боку Росії, яка розпочалася вже давно, але особливих обертів набрала після повномасштабного вторгнення, Шуляк Н. О. докладно аналізує роль інформаційних військ України – спільноти активних українців, що об'єднуються для захисту держави від агресивної інформаційної пропаганди російських спецслужб, які відстежують інформаційні провокації проти України, фальшиві наративи російських ЗМІ та поширюють контрпропаганду. Цінними в

роботі є висловлені автором рекомендації щодо медіаграмотності та розвитку критичного мислення як важливих складників інформаційної культури суспільства. Висновки дисертації корелюють із її метою та скоординовані з успішно виконаними завданнями.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Представлені в дисертації результати, поза сумнівом, знайдуть віддзеркалення не лише в теоретичній парадигмі, але матимуть виразне практичне застосування, адже вони розширюють наукові уявлення про медіапростір, інформаційну культуру, національну інформаційну безпеку та стратегічні комунікації. Рецензована праця має важливе практичне спрямування, оскільки матеріали дослідження можна використовувати для підвищення ефективності протистояння інформаційній агресії та боротьбі з дезінформативним контентом. Фрагментами дисертації, безперечно, можна послуговуватися під час вивчення суміжних освітніх компонентів. Цінними в роботі є додатки, у яких візуально представлено результати медіадосліджень, згадані в роботі.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Архітектоніка дисертації оптимальна в ракурсі дослідження поставленої наукової проблеми. Рецензована праця вдало структурована, вона вміщує три співмірні за обсягом і глибиною аналізу розділів, укладених відповідно до дослідницької концепції. Репрезентований у першому розділі теоретико-методологічний огляд дослідження інформаційної гігієни в системі стратегічних комунікацій вичерпний. Глибиною наукових пошуків і практичним фактажем вирізняються другий і третій розділи роботи, які демонструють дослідження тенденцій інфогігієни в системі стратегічних комунікацій держави, а також роль інформаційної гігієни під час деструктивних впливів в Україні. Умотивованими є висновки до кожного розділів і загальні висновки дисертанта, які влучно передають основний зміст наукової праці, акцентують на її важливих моментах, підсумовують задекларовані у вступі завдання. Логічність і виваженість їх свідчить про глибину і значущість наукових пошуків автора. Заслугове схвалення манера викладу матеріалу та відредагованість тексту.

Система обраних і вміло застосованих методів та прийомів дослідження, зокрема аналізу, синтезу, систематизації та класифікації, політико-системного аналізу, SWOT-аналізу, прогнозування тощо, дали змогу здобувачеві успішно впоратися з усіма науковими завданнями, поглибити теорію інформаційної культури, збагатити новими ідеями медіадискурс.

Бібліографічний апарат уміщує актуальні й теоретично важливі праці, на які автор покликається в роботі. Шуляк Н. О. сумлінно поставився до написання дисертації, а також публікацій, у яких апробовано головні результати дослідження. Порушень академічної доброчесності, фальсифікацій та сфабрикованих теоретичних положень не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної праці.
Зважаючи на цілком позитивне враження від дисертаційної праці і повністю поділяючи наукові погляди автора, усе ж хочемо висловити деякі зауваження, що абсолютно не применшують ваги рецензованого дослідження, а лише спонукають до дискусії:

1. На нашу думку, у вступній частині дисертації доречно було б указати часові межі дібраного й укладеного корпусу фактичного матеріалу. У меті й завданнях роботи дисертант зауважує про період коронавірусної пандемії і російсько-української війни як деструктивних подій, що істотно вплинули на українських інфопростір. У роботі науковий аналіз завершується 2023 роком, доцільно було б звернути увагу хоча б спорадично на перше півріччя 2024, адже, припускаємо, що на третій рік повномасштабної війни відбулися зміни в критичному мисленні суспільства, підходах до медіаграмотності. Це дало б змогу вияскравити певну динаміку в інформаційній гігієні українців.

2. Досліджуючи інфогігієну під час пандемії COVID-19 (п. 3.1.), автор уживає теперішній час у формулюванні дослідницьких висновків, хоча варто було б послуговуватися минулим, оскільки це деструктивне явище уже відійшло на другий план, тому цікавими були б наукові підсумки в контексті періоду, який уже минув.

3. У п. 3.2. Шуляк Н. О., оперуючи попередніми медіадослідженнями, зауважує, що «телемарафон “Єдині новини” має найвищий рівень довіри – 57 %

(не довіряють йому лише 6 %)», тоді як за найновішим соціологічним опитуванням Київського міжнародного інституту соціології, проведеного 5–10 лютого 2024 р. й опублікованого на сайті «Детектор медіа», частка тих, хто довіряє, знизилася до 37 %. Натомість до 47 % зросла частка тих, хто не довіряє телемарафону, у той час, коли в грудні минулого року таких було 38 %. Необхідно було б ці дані уточнити.

Висловлені міркування переважно мають дискусійний характер, вони не знижують наукового рівня дисертації, не впливають на її загальну концепцію й не заперечують актуальності й новизни праці.

Загальний висновок. Достатня апробація розділів роботи на міжнародних і всеукраїнських конференціях засвідчують, що дисертаційна праця Шуляка Н. О. «Інформаційна гігієна в системі стратегічних комунікацій України» виконана на високому фаховому рівні, є виваженим, самостійним і завершеним дослідженням, яке містить обґрунтовані й достовірні наукові результати. Дисертація відповідає спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. (№ 44), а її автор Шуляк Назарій Олександрович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» галузі знань 29 «Міжнародні відносини».

Рецензент –

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціальних комунікацій

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Наталія ШУЛЬСЬКА

Підпис *Н. Шул'ської*
ЗАСВІДУЄ
Висхід секретар університету
Шул'ська

